

Μακεδονικά

Τόμ. 16, Αρ. 1 (1976)

Η αγγλική μετάφραση της γραμματικής του Αθανασίου Χριστόπουλου

Νέστωρ Καμαριανός

doi: [10.12681/makedonika.646](https://doi.org/10.12681/makedonika.646)

Copyright © 2014, Νέστωρ Καμαριανός

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καμαριανός Ν. (1976). Η αγγλική μετάφραση της γραμματικής του Αθανασίου Χριστόπουλου. *Μακεδονικά*, 16(1), 357–358. <https://doi.org/10.12681/makedonika.646>

Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Με τὴ Γραμματικὴ τοῦ Ἀθ. Χριστοπούλου, ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1805, κατέγιναν ἀρκετοὶ Ἕλληνες ἐρευνητὲς καὶ μίλησαν διεξοδικὰ γιὰ τὴ θεωρία του περὶ αἰολοδωρικῆς καταγωγῆς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, καθὼς καὶ γιὰ τὸ ἔτος τῆς ἐκτυπώσεώς της, ἀλλὰ, ὅπως γνωρίζομε, κανένας ἕως σήμερα δὲν ἀνέφερε ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Μακεδόνα ποιητῆ μεταφράστηκε καὶ δημοσιεύθηκε στὰ ἀγγλικά. Στὶς βιβλιοθήκες τῆς Ἑλλάδος καὶ στὶς ρουμανικὲς βιβλιοθήκες, ποὺ κατέχουν πολλὰ σπάνια ἐλληνικὰ ἐκδόσεις ποὺ εἶδαν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας σὲ διάφορα τυπογραφεῖα τῆς Εὐρώπης, δὲν διασώθηκε οὔτε ἓνα ἀντίτυπο.

Ἡ ἀγγλικὴ μετάφραση δημοσιεύθηκε καὶ κυκλοφόρησε πρὶν ἀπὸ τὸ 1814, πότε ἀκριβῶς δὲν ξέρομε. Ὁ Μακεδόνας Ἀναστάσιος Ἐμμανουὴλ Παππᾶς, ποὺ δημοσίευσε τὸ 1821 τὰ *Λυρικά* τοῦ Χριστοπούλου στὴ γερμανικῇ, γράφει στὸν πρόλόγῳ του: «Diese Grammatik, so viel ich gehört habe, ist auch ins Englische von einem Engländer übersetzt»¹. Ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Παππᾶ ὁμως δὲν ἐξάγεται, ἀν αὐτὸς εἶδε ἢ ὄχι τὴν ἀγγλικὴν μετάφραση. Κάποιος ὁμως συνεργάτης τοῦ γνωστοῦ ἐλληνικοῦ περιοδικοῦ τῆς Βιέννης «Λόγιος Ἐρμῆς» ἦταν κάτοχος τῆς σπάνιας ἀγγλικῆς μετάφρασης καὶ γι' αὐτὸ μπόρεσε νὰ μᾶς δώσει τὶς παρακάτω πολυτιμὲς πληροφορίες, οἱ ὁποῖες ἔμειναν ἀγνωστες στοὺς λογοτέχνες καὶ βιβλιογράφους τοῦ ποιητῆ.

Ἡ σπουδαία βιβλιοκρισία τοῦ ἀνόνημου βιβλιοκριτῆ περιέχει τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ κύριος Ἰὼν Ἰακσὼν (John Jackson) ἐδημοσίευσε μίαν ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῆς Αἰολο-Δωρικῆς Γραμματικῆς τοῦ ἡμετέρου Ἀθανασίου Χριστοπούλου, εἰς ἓνα τόμον εἰς 4ον συνωδευμένην μετὰ τινων κοινῶν διαλόγων καὶ μεθ' ἑνὸς κεφαλαίου τοῦ Βικαρίου τῆς Βακφιέλης εἰς Γραικικὴν διάλεκτον, ἀπέναντι ἔχον καὶ τὸ Ἀγγλικόν, καὶ μετὰ τινος Γλωσσarioυ. Ἡ Γραμματικὴ αὕτη ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1805 ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, εἰς 8ον μικρόν, ἀλλὰ πολλοὶ ἄλλοι γειτονεῖς λαοί, καὶ φιλόλογοι, οὐδεμίαν φροντίδα ἐποίησαντο περὶ ταύτης τῆς ἐκδόσεως, ὡς ἂν τάχα νὰ ἐπραγματεύετο περὶ γλώσσης τινος τῶν ἐγκατοίκων τῆς σελήνης καὶ οὐχὶ ἔθνους γειτόνου καὶ ἐπιμιξίαν μεγάλην ἔχοντος μετ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ἔμπορίου. Οἱ Ἀγγλοὶ πρῶτοι ἐγνώρισαν τὴν ἀξίαν τούτου τοῦ συγγράμματος ἀπὸ τοῦ ὁποίου γίνεται δῆλον πῶθεν ἐκπηγάζει ἡ σημερινὴ τῶν Γραικῶν διάλεκτος καὶ διὰ τοῦτο ἐφιλοτιμήθησαν νὰ τὸ μεταφράσωσι καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν των, ἵνα εὐκολωτέρως μανθάνωσι τὴν ὄμιλουμένην ταύτην διάλεκτον, ἥτις χρησιμεύει καὶ εἰς τὴν τοῦ Ἐθνους συναναστροφὴν, καὶ εἰς ἐξήγησιν καὶ κατάληψιν πολλῶν σκοτεινῶν ρησέων καὶ νοημάτων τῶν παλαιῶν συγγραφέων»².

Δώσαμε ὀλόκληρο τὸ κείμενο γιὰ νὰ γίνῃ γνωστὸ σὲ πολλοὺς, ἀφοῦ τὸ ἐλληνικὸ περιοδικὸ τῆς Βιέννης εἶναι πολὺ σπάνιο καὶ βρίσκεται σὲ πολὺ λίγες βιβλιοθήκες.

Λυπούμεθα ποὺ δὲν κατορθώσαμε νὰ βροῦμε ἓνα ἀντίτυπο τῆς μετάφρασης τοῦ John Jackson, ὁ ὁποῖος θέλησε νὰ βοηθήσῃ τοὺς συμπατριῶτες του γιὰ νὰ μάθουν πιὸ εὐκολὰ τὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, καὶ ἔτσι δὲν μποροῦμε νὰ προσθέσωμε ἄλλες βιβλιογραφικὲς πληροφορίες καὶ οὔτε δείγματα πῶς παρουσιάζεται ἡ Γραμματικὴ τοῦ Χριστοπούλου σὲ ἀγγλικὴ ἔνδυμασία. Ὅπως ὅποτε μποροῦμε νὰ διαπιστώσωμε ὅτι ἡ πολυθρῦλη Γραμματικὴ τοῦ Νέου Ἀνακρέοντος μεταφράστηκε γιὰ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ σὲ ξένη γλῶσσα, στὴν ἀγγλική. Δὲν μεταφράστηκε σὲ μιὰ βαλκανικὴ γλῶσσα, ὅπως ἐπιθυμοῦσε ὁ ἀνόνημος

1. Βλέπε Der neue griechische Anakreon. Ὁ Νέος Ἑλληνικός Ἀνακρέων. Ins Teutsche übersetzt von Anastas Emmanuel Pappa aus Macedonien, Ἐν Βιέννῃ 1821, σ. VIII.

2. «Λόγιος Ἐρμῆς», 1814, σ. 30-31.

βιβλιοκριτής του «Λόγιου Έρμη», γιατί οι λαοί της Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης μιλούσαν εκείνη την εποχή τη νεοελληνική τόσο καλά, όσο και τη μητρική τους γλώσσα, και δεν είχαν ανάγκη να την μεταφράσουν. Ο Ν. Jorga γράφει ότι η νεοελληνική γλώσσα «ήταν η γλώσσα της παιδείας στην 'Ανατολή»¹. Επίσης ο Alex. Duju υποστηρίζει ότι η ελληνική γλώσσα «επιβάλλεται ως όργανο της παιδείας»² στην περιοχή της Βαλκανικής Χερσονήσου. Αναφέρομε και τη γνώμη του D. Păcurariu ότι η σπουδάζουσα νεολαία των Ρουμάνων διάβαζε στις αρχές του 19ου αιώνα έργα στη νεοελληνική για να γνωρίσει τις ξένες λογοτεχνίες, γιατί τα μόνα σχολεία της μέσης και ανώτερης εκπαίδευσης ήταν τότε ελληνικά³.

Η Γραμματική του Χριστοπούλου είχε μεγάλη επίδραση στους Ρουμάνους και Βουλγάρους, αλλά γι' αυτό το ζήτημα θα γράψωμε εν έκτασει προσεχώς.

Ο άνωνμος βιβλιοκριτής ήταν ένας θαυμαστής του Χριστοπούλου, όπως φαίνεται και από τα ακόλουθα επαινετικά λόγια με τα οποία τελειώνει τη βιβλιοκρισία του: «Ο συγγραφέας ταυτής είναι γνωστός εις τό γένος ούχι μόνον διά τό εκτεταμένον τών ιδεών του και γνώσεων και του ποιητικού πνεύματος, αλλά και διά τής εκδόσεως τών άστειών Λυρικών του»⁴.

Είναι πολύ περίεργο, και δεν ξέρομε πώς να εξηγήσωμε την προθυμία με την οποία δέχτηκε ο διευθυντής του περιοδικού «Λόγιος Έρμης», τό όποιο, όπως γνωρίζομε, ήταν τό όργανον του Άδαμαντίου Κοραή, να δημοσιεύσει τη βιβλιοκρισία του, όπου επαινούσε τόσο τις γλωσσικές ιδέες, όσο και τα ποιήματα του Νέου Ανακρέοντος, πρό πάντων ποδ ό Κοραής δεν είδε με καλό μάτι τη Γραμματική του Χριστοπούλου και ούτε είχε καμιά συμπάθεια γι' αυτόν, όπως έδειξαν οι σύγχρονοι του Δανιήλ Φιλιππίδης και Γρηγόριος Κωνσταντάς. Ο Χριστόπουλος ήταν ένας από τους σπουδαίους αντιπάλους του Κοραή. Σε μιá επιστολή του προς τόν Άθανάσιο Ψαλίδα (10 Νοεμβρίου 1811), γράφοντας για τήν όμιλουμένη γλώσσα, καταφέρεται σφοδρά κατά του Κοραή και τών όπαδών του: «Εκείνα δέ, όπου φλυαρούν κάποιοι τερατολόγοι εις τόν Λόγιον τους Έρμην είναι γραιάς μαντεύματα και γέρου παμύθια και δέν τάν δέχονται ούτε οι ευγενείς και σπουδαίοι του γένους μας, ούτε τό πλήθος». Και προσθέτει: «Μάλιστα έδώ (δηλαδή στην Κωνσταντινούπολη) ένας άρχοντας τούς έκαμε και μιάν κωμωδία αξιόλογον τήν όποιαν θά τήν τυπώσουν, και τυπώνοντάς την, θέλω σέ τήν στείλει, να πεθάνεις από τά γέλοιω»⁵ (έννοεί τόν Ίακωβάκη Ρ. Νερούλο, που έγραψε τά Κοραϊστικά).

Σήμερα έμεις αισθανόμαστε ιδιαίτερη χαρά που ό «Λόγιος Έρμης» μάς έδωσε τήν ευκαιρία να μιλήσωμε για τή μετάφραση τής Γραμματικής του Χριστοπούλου στα άγγλικά. Εύχόμεθα ή διαπίστωση τής άγνωστης μετάφρασης να δώσει άφορμή σ' άλλον έρευνητή να ανακαλύψει στις άγγλικές βιβλιοθήκες κανένα σκονισμένο και ξεχασμένο αντίτυπο και να μάς δώσει τις άπαραίτητες συμπληρώσεις, ολοκληρώνοντας τή συμβολή μας.

Βουκουρέστι

ΝΕΕΣΤΩΡ ΚΑΜΑΡΙΑΝΟΣ

1. N. Jorga, *Istoria învățămîntului românesc*, București 1928, σ. 62.
2. Alex. Duju, *Coordonate ale culturii, românești în secolul XVIII (1700-1821)*, București, 1968, σ. 49.
3. D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971, σ. 22.
4. «Λόγιος Έρμης», 1814, σ. 31.
5. Βλέπε τό περιοδικό «Έστια», V (1878), άρ. 125, σ. 321 και Κωνστ. Άθ. Διαμάντη, "Έξ ανέκδοτοι επιστολαί του ποιητού Άθανασίου Χριστοπούλου, στο περιοδικό «Σήμερα», 1 Ίανουαρίου 1961, σ. 18-19, όπου αναδημοσιεύει τήν επιστολή.